

Pecherkina A. A. Professional'noe zdorovje uchitelja: problemy i perspektivy [Teacher's occupational health: problems and prospects] / A. A. Pecherkina // Aktual'nye voprosy sovremennoj psihologii : materialy mezhdunar. nauch. konf. (Cheljabinsk, mart 2011). – Cheljabinsk : Dva komsomol'ca, 2011. – P. 82–84.

13. The Satisfaction with Life Scale / E. Diener et al. // Journal of Personality Assessment. – 1985. – 49. – P. 71–75.

УДК 37.013.77

Н. С. Дмитріюк

Received March, 27, 2015

Revised, April 09, 2015

Accepted April, 13, 2015

ВПЛИВ ЕМПАТІЇ НА РОЗУМІННЯ ВИХОВАТЕЛЕМ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ПЕРЦЕПТИВНОМУ ВИМІРІ

У статті представлено теоретичний та емпіричний аналіз впливу емпатії на розуміння вихователем особистості дошкільника в перцептивному вимірі. Проаналізовано сутність категорій «емпатія», «розуміння» «соціальна перцепція». Визначено та схарактеризовано вагому роль емпатії в професійній діяльності вихователя в роботі з дітьми дошкільного віку, підвищенні ефективності педагогічного спілкування.

Розглянуто та проаналізовано наукові погляди на проблеми розуміння (Г. С. Костюк, М. В. Савчин, І. Д. Бех). На основі аналізу наявних у літературі підходів показано, що розуміння педагогом особистості дитини включає розвиток соціально-перцептивних компонентів педагогічних здібностей вихователя. Представлено концептуальне бачення процесу розуміння як продуктивного в педагогічній діяльності, якщо він ґрунтується на знаннях вихователів про відчуття та розуміння внутрішнього світу партнера по спілкуванню й насамперед у навчанні та вихованні. Доведено, що розвинута емпатія – ключовий чинник успіху в педагогічній діяльності. Емпатія розглядається як професійно важлива якість педагога.

Проаналізовано особливості розвитку емпатії у вихователів. Визначено три рівні індивідуального прояву емпатії в педагогів.

Високий рівень емпатії характеризується досить повним вираженням здатності до співчуття іншій людині. Вихователі з високим рівнем емпатії проявляють у спілкуванні такі аспекти взаємин із дітьми, як позитивне ставлення, повага, щирість, безпосередність та конгруентність.

Для середнього рівня емпатійного розуміння вихователя характерна здатність розпізнавати настрій, почуття, адекватно реагувати на емоційне самопочуття дитини. Такі педагоги відчувають деякі труднощі адаптації до емоційного

світу вихованців, вони не повністю розуміють та поділяють переживання дитини, оскільки не завжди виявляють позитивну установку на її сприйняття.

Низький рівень проявляється в невмінні педагогів установлювати емпатійні відносини з дітьми, проявляти зацікавленість та розпізнавати їхні думки й почуття.

Проведено емпіричне дослідження, під час якого з'ясовано, що в більшості вихователів спостерігається середній та низький рівні розвитку емпатійності.

Ключові слова: емпатія, педагогічні здібності, соціальна перцепція, розуміння, професійно значущі якості педагога.

Dmytriyuk N. S. The Empathy Impact for Teacher's Comprehension of the Child Personality in Perceptual Dimension. The article deals with theoretical and empirical analysis of the empathy impact for teacher's comprehension of preschooler personality in perceptual dimension. The nature of the categories «empathy», «comprehension», «social perception» are analyzed in the article. The important role of empathy in educator's professional activity in the work with the children under school age, increasing the efficiency of communication has been defined and characterized.

The scientific approaches to the problem comprehension (H. S. Kostyuk, M. V. Savchyn, I. D. Bekh) are considered. According to the analysis of existing scientific approaches to comprehension of a child's personality includes the teacher's development of social and perceptual components of pedagogical abilities. The conceptual vision of the process of comprehension as productive in teaching activities if it is based on the educator's knowledge about feeling and comprehension of the partner's inner world of the communication and especially in training and education are presented. The developed empathy – a key factor of success in pedagogical activities has been proved. Empathy is considered an important teacher's quality.

The features of educator's empathy development are analyzed. Three levels of individual manifestation of teacher's empathy are defined.

The high level of empathy is characterized by a complete expression of the capacity for empathy to another person. Educators with high levels of empathy express such aspects of communication in relationships with children as a positive attitude, respect, sincerity, spontaneity and congruence.

The average level educator's empathy comprehension is characterized by the ability to recognize the mood, feeling responding adequately to the emotional health of the child. These teachers feel some difficulties adapting to the emotional world of pupils and do not always show positive attitudes to their perception.

The low level of empathy appears in the inability of teachers to set empathic relationships with children, to show interest and recognize their thoughts and feelings. An empirical research proved that the most teachers demonstrate the average and low level of empathy development..

Key words: empathy, pedagogical skills, social perception, comprehension, professionally significant qualities of the teacher.

Дмитриюк Н. С. Влияние эмпатии на понимание воспитателем личности ребенка в перцептивном измерении. В статье представлены теоретический и эмпирический анализ влияния эмпатии на понимание воспитателем личности дошкольника в перцептивном измерении. Проанализирована сущность категорий «эмпатия», «понимание», «социальная перцепция». Определена и охарактеризована важная роль эмпатии в профессиональной деятельности воспитателя в работе с детьми дошкольного возраста, повышении эффективности педагогического общения.

Рассмотрены и проанализированы научные взгляды на проблемы понимания (Г. С. Костюк, М. В. Савчин, И. Д. Бех). На основе анализа имеющихся в литературе подходов показано, что понимание педагогом личности ребенка включает развитие социально-перцептивных компонентов педагогических способностей воспитателя. Представлено концептуальное видение процесса понимания как продуктивного в педагогической деятельности, если он базируется на знаниях воспитателей об ощущениях и понимании внутреннего мира партнера по общению, прежде всего в обучении и воспитании.

Доказано, что развитая эмпатия – ключевой фактор успеха в педагогической деятельности. Эмпатия рассматривается как профессионально важное качество педагога. Проанализированы особенности развития эмпатии у воспитателей. Определены три уровня индивидуального проявления эмпатии у педагогов.

Высокий уровень эмпатии характеризуется достаточно полным выражением способности сочувствовать другому человеку. Воспитатели с высоким уровнем эмпатии проявляют в общении такие аспекты взаимоотношений с детьми, как положительное отношение, уважение, искренность, непосредственность и конгруэнтность.

Для среднего уровня эмпатийного понимания воспитателя характерны способность распознавать настроение, чувства, адекватно реагировать на эмоциональное самочувствие ребенка. Такие педагоги испытывают некоторые трудности адаптации к эмоциональному миру воспитанников, они не полностью понимают и разделяют переживания ребенка, поскольку не всегда проявляют положительную установку на ее восприятие.

Низкий уровень проявляется в неумении педагогов устанавливать эмпатийные отношения с детьми, проявлять заинтересованность и распознавать их мысли и чувства. Проведено эмпирическое исследование, в ходе которого установлено, что у большинства воспитателей наблюдается средний и низкий уровни развития эмпатийности.

Ключевые слова: эмпатия, педагогические способности, социальная перцепция, понимание, профессионально значимые качества педагога.

Постановка наукової проблеми та її значення. В освітній стратегії України пріоритетною стає гуманістична парадигма, орієнтована на особистість. В умовах реалізації національної концепції навчання й виховання дітей ставляться нові вимоги до підготовки вихователів дошкільних закладів, оскільки вони найперші залучаються до формування громадян

нової генерації. Саме вихователь, на нашу думку, починає готувати молоде покоління українців до життя й ефективної взаємодії в умовах суспільства. Тож основні ціннісні установки початку XXI ст. – виховання та навчання дітей в атмосфері духовності, людяності, довіри, продуктивного спілкування, творчої співпраці дорослих і дітей, спрямування на спільний дослідницький пошук.

Ефективність педагогічного спілкування вихователя залежить від того, наскільки повно та адекватно педагог відображає особистість дитини, бачить притаманні саме їй риси, визначає її психічний стан, аналізує не лише результати, а й мотиви її дій та вчинків, а отже читає, пізнає, розуміє й інтерпретує її внутрішній духовний світ за нюансами поведінки. Сучасна дитина живе на зламі епох, є свідком утвердження матеріалістичного світогляду, занепаду моральних цінностей, сприймає потік агресивної інформації з комп'ютерних ігор, телебачення, мережі Інтернет, що призводить до підвищеного рівня тривожності, неврозів, появи страхів. Важливо, щоб педагог помічав і вмів нейтралізувати емоційне напруження дитини. Тому актуальне питання – наукове дослідження перцептивних якостей вихователя, серед яких важливо виділити емпатію – здатність емоційно реагувати на переживання іншого, співчувати, адже вона є каталізатором продуктивних форм взаємодії у системі «педагог–дитина», високий ступінь її розвитку дає змогу ліквідувати бар'єри в педагогічному спілкуванні, знаходити найбільш ефективні способи виховного впливу на дитину.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Емпатія – міждисциплінарний об'єкт уваги філософії, соціології, галузей психологічної науки (психології особистості, вікової, соціальної та педагогічної психології, психології мистецтва). У сучасних дослідженнях емпатію розглядають за такими напрямками: визначення якісної природи емпатії (Т. Гаврилова, Ю. Гіппенрейтер, М. Муқанов, М. Обозов, А. Орлов й ін.); вивчення зв'язку структурних компонентів емпатії з різними психічними процесами та психологічними особливостями особистості (А. Бодальов, Л. Виговська, О. Дашкевич, Г. Михальченко, О. Саннікова, Л. Стрелкова, І. Юсупов й ін.); дослідження процесуального характеру емпатії (В. Агєєв, С. Борисенко, А. Ковальов та ін.). Роль емпатії в професійній діяльності педагога розглянуто у працях Т. Василюшиної, Л. Виговської, О. Кайріс, О. Коваленко, О. Рудницької, Т. Стратан й ін. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідженню феномену емпатії присвячено багато наукових праць, однак і досі немає одностайності в поглядах на цю категорію.

У своєму дослідженні ми поставили за **мету** проаналізувати наукові підходи щодо розуміння змісту емпатії як важливого складника професійних якостей педагога; вивчити особливості сформованості рівнів емпатії у вихователів. Для досягнення цієї мети визначено такі **завдання**: провести теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження та виявити особливості прояву емпатії у вихователів.

Для реалізації мети й завдань нашого дослідження застосовано **такі методи та методики**: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження й тестування (**методики**: модифікований опитувальник А. Меграбяна та Н. Епштейна, «Психологічна проникливість» М. І. Сологуба)

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасні вчені відзначають, що ефективність педагогічної діяльності визначається соціально-перцептивними властивостями педагога, розвиток яких є важливою умовою емпатичного розуміння та адекватного сприймання дитини (С. В. Кондратьєва, М. В. Савчин, Н. В. Кузьміна, Н. В. Скотна та ін.).

Поняття «соціальна перцепція» визначається як галузь соціально-психологічних досліджень, у яких вивчають процеси сприймання та оцінки людьми різних соціальних об'єктів, подій, інших людей. Отже, соціальна перцепція в повному обсязі охоплює цілісне сприймання конкретним індивідом предметів матеріального світу, інших людей або груп [1, с. 273].

У психологічній науці існує багато досліджень, у яких розглядають проблема соціальної перцепції. По-перше, це напрям дослідження, предметом вивчення якого є різні варіанти соціальної перцепції (Г. М. Андреєва та ін.).

Другий напрям розглядає вплив соціальної перцепції на суспільні, суб'єктні цінності, моральні зразки, міжособистісний статус суб'єкта сприймання (Р. А. Максимова, В. Г. Маралов, Н. І. Судаков, В. Н. Панфьоров й ін.).

Для нашого дослідження інтерес становить емпіричний напрям, у якому набули відображення питання взаєморозуміння, його механізмів та умов (О. О. Бодальов, К. Обуховський, Б. Д. Паригін й ін.). Ключова проблема в дослідженнях такого напрямку – міжособистісні механізми соціальної перцепції, які розподіляються на такі складники: пізнання та розуміння один одного (ідентифікація, емпатія, атракція, проекція); пізнання самого себе в процесі взаємодії (рефлексія); інтерпретації й прогнозування вчинків та почуттів партнера по взаємодії (децентрація, каузальна атрибуція, стереотипізація).

Особливого значення в нашому дослідженні набуває механізм розуміння, який розкриває окремі аспекти пізнання учасників педагогічного процесу.

«Немає психологічного процесу більш важливого й водночас більш складного для розуміння, ніж розуміння, і ніде наукова психологія не розчаровувала більшою мірою тих, хто звертався до неї за допомогою», – так оцінював проблему розуміння Дж. Міллер [3, с. 266]. Тому не випадково дослідники відносять проблему розуміння до нез'ясованих.

Дослідженню проблеми розуміння присвячено багато робіт М. М. Бахтіна, О. О. Бодальова, О. О. Брудного, Л. Г. Добраєва, В. В. Знакова, З. С. Карпенко, Г. С. Костюка, Д. О. Леонтьєва, А. С. Макаренка, В. О. Моляко, С. Л. Рубінштейна, Н. В. Чепелевої, П. М. Якобсона та ін. Однак у роботах визнається, що не існує єдиної думки стосовно визначення цього поняття, вчені трактують розуміння як надзвичайно складний феномен, який важко піддається аналізу.

У словнику з психології розуміння визначено як здатність збагнути зміст і значення чогось та досягти завдяки цьому певного результату або зумовлений зовнішніми чи внутрішніми впливами специфічний стан свідомості, фіксований суб'єктом як упевненість в адекватності відтворених уявлень і змісту впливів [4].

Г. С. Костюк розробив методологічну базу вивчення проблеми розуміння, узагальнив дані, що їх одержали українські дослідники, котрі працювали під його керівництвом, та зробив цінні висновки. Він зазначав, що, говорячи про розуміння, можна мати на увазі різні сторони цього складного явища, що відбивається і в різних значеннях самого слова «розуміння». Може йтися про здатність особистості зрозуміти що-небудь, про сам процес розуміння, тобто проникнення в суть тих чи інших явищ або об'єктів, про стан свідомості особистості, яка цю суть розкриває, і про його результат, тобто ті судження, висновки, поняття, погляди тощо, які склалися в особистості внаслідок зрозуміння нею певних об'єктів. Узагальнивши результати низки досліджень, Г. С. Костюк розглядає розуміння як пізнання суттєвого, розкриття об'єктів і явищ дійсності в їх зв'язках, відношеннях і властивостях, безпосередньо не даних. Розуміння зароджується в чуттєвому сприйманні та є аналітико-синтетичним процесом, який охоплює виділення основних елементів певної ситуації, «смислових віх» й об'єднання їх у єдине ціле [2, с. 295].

Зі свого боку, М. В. Савчин визначає процес переходу міжособистісного сприймання в розуміння та оцінку іншої людини як особистісне

психологічне завдання. У процесі розуміння особистості вчений виокремлює два рівні. «На першому рівні відбувається усвідомлення цілей, мотивів, настанов іншої людини. Другий рівень взаєморозуміння характеризується здатністю прийняти цілі, мотиви, настанови іншої людини як власні». Отже, пізнання іншої людини забезпечує пізнання самого себе, а точність розуміння зумовлюється характером взаємодії з партнером у спілкуванні. «Крім того, уявлення про іншу людину тісно пов'язане з рівнем розуміння власного “Я”. Чим повніше, точніше, глибше особистість розуміє себе, тим повніше й точніше розкривається інша людина та, навпаки, чим глибше ми проникаємо у внутрішній світ інших людей, тим глибше розуміємо себе» [5, с. 73].

Спираючись на положення сучасної науки, у своєму дослідженні ми розглядаємо розуміння як успішний перебіг гармонійної взаємодії між педагогом і дитиною, який обумовлений специфікою педагогічної діяльності.

Водночас аналіз проблеми психолого-педагогічного розуміння особистості дитини розкрито в дослідженнях С. В. Кондратьєвої, О. М. Коропецької, Е. І. Головахи, Н. В. Паніна, І. Д. Беха, М. В. Савчина та ін.

Визначаючи стратегію побудови виховного процесу в площині особистісного підходу, І. Д. Бех наголошує на тому, що професіоналізм педагога залежить від здатності розуміти дитину. Результативність такого розуміння залежить від певних якостей вихователя, необхідних у роботі з дітьми. До їх складу включено:

- здатність сприймати й адекватно психологічно інтерпретувати поведінку дитини в спілкуванні, фіксувати зміни в почуттях і вчинках, визначати причини, які ці зміни викликають;

- сформованість широкого набору оцінних критеріїв, що дають змогу вихователю порівнювати характер змін, які відбуваються у вербальній і невербальній поведінці вихованців, та своєчасно робити з цього приводу правильні висновки, оцінювати емоційні стани дитини;

- уміння постійно усвідомлювати й правильно реагувати на те, як сприймають і психологічно інтерпретують його образ та поведінку вихованця;

- виявляти вміння відмежовуватися від упередження при пізнанні вихованця, знання про типові помилки: «стереотипізації», «нав'язування суб'єктивного бачення» [1, с. 32].

Отже, розуміння в педагогічному процесі розглядають, з одного боку, як умову виховного впливу, а з іншого – як виховне завдання – формування у педагога професійно важливих особистісних якостей.

Вихователь постійно включений у педагогічну діяльність, яка впливає на особливості його особистості: підвищується інтелект, розвивається внутрішній план дій, досягається більш високий рівень емпатії та розуміння іншого; з'являються мотиви, пов'язані з удосконаленням особистості іншої людини; відбувається помірний перехід від «об'єктивного до суб'єктивного» рівня відображення людей, що спричинює зміни в змісті мотивації в бік дедалі більшого наповнення її гуманістичною спрямованістю.

Водночас ефективність педагогічної діяльності залежить від розвитку педагогічних здібностей. При цьому вони розглядаються як сукупність особистісних якостей, що забезпечують професійну активність педагога з перебудови педагогічної ситуації та сприяють успішній професійній діяльності.

Головна здібність, що об'єднує всі інші, – це толерантність, чуйність до особистості, яка формується. Із нею тісно взаємодіють комунікативність (потреба в спілкуванні, здатність легко налагоджувати контакти, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування); перцептивні здібності (професійна проникливість, пильність, інтуїція, спроможність сприймати та розуміти іншу людину); динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість); емоційна стабільність (володіння собою, самоконтроль, саморегуляція); оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній); креативність (здатність до творчості, генерування нових ідей, уникнення традиційних схем, оперативного розв'язання проблемних ситуацій); впливовість (спроможність впливати на психічний і моральний світ дітей у певному напрямі, зближуватися з ними, здобувати довіру, любов та повагу, глибоко проникати в їхній внутрішній світ, конструювати, проектувати його).

Отже, аналіз наявних у літературі підходів свідчить про те, що для розуміння педагогом особистості дитини потрібен розвиток соціально-перцептивних компонентів педагогічних здібностей вихователя. Проведений теоретичний аналіз дає підставу виробити концептуальне бачення процесу розуміння як продуктивного в педагогічній діяльності, якщо він ґрунтується на знаннях вихователів про вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку дітей, які реалізуються в здатності педагога адекватно розуміти іншу людину, її психологічний світ.

Істинну умову в розвитку спілкування становить емпатійне розуміння, яке є важливим фактором успіху в педагогічній діяльності, емпатія

обумовлює належний рівень розв'язання педагогічних проблем, що потребують орієнтації в психології дитини, розуміння її особистості.

У науковій літературі існують різні підходи щодо визначення емпатії як якості особистості (І. Бех, Б. Братусь, Т. Гаврилова, Ю. Гіппенрейтер, В. Кротенко, О. Овчаренко, І. Юсупов, К. Роджерс) та емпатії як процесу (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), рівнів її розвитку (Ю. Гіппенрейтер), етапів становлення (Л. Стрелкова, І. Юсупов), механізмів формування (І. Осухова), розвитку емпатії в молодших школярів (Т. Гаврилова, В. Кротенко, В. Лозовцева, О. Овчаренко).

Емпатія – це складний, багаторівневий феномен, структура якого становить сукупність емоційних, когнітивних і поведінкових умінь, навичок, здібностей людини. Взаємодія між емоційними, когнітивними, поведінковими компонентами структури емпатії визначається досвідом спілкування, результатами соціальних та соціально-психологічних відносин особи зі світом людей. У нашому дослідженні емпатія розглядається як психологічна характеристика особистості, заснована на вмінні розуміти, розрізняти й розділяти емоційні прояви інших людей.

Найважливішим складником у структурі розуміння вихователем дітей є емоційно-регулятивний компонент, який у нашій роботі представлений емпатією. Емпатія сприяє збалансованості міжособистісних відносин. Вона робить поведінку людини соціально обумовленою. Розвинута в людини емпатія – ключовий чинник успіху в тих видах діяльності, де потрібне відчуття та розуміння внутрішнього світу партнера по спілкуванню й насамперед у навчанні та вихованні. Тому емпатія розглядається як професійно важлива якість педагога. В. О. Сухомлинський указував на те, що педагогу слід починати з елементарного, але разом із тим і найважливішого – із формування здатності відчувати душевний стан іншої людини, уміти ставити себе на місце іншого в найрізноманітніших ситуаціях [6].

Сучасні дослідники також підтверджують той факт, що емпатійне розуміння – істотна умова успіху в спілкуванні. А стосовно педагогічної діяльності таке розуміння є якісно-позитивною професійною рисою. Тому визначення рівня розвитку емпатії входило в завдання дослідження.

Здатність педагогів до співпереживання, співчуття ми вивчали за модифікованим опитувальником А. Меграбяна та Н. Епштейна, який містить 25 тверджень.

Дослідження виконувалося в індивідуальному порядку. Оцінюючи кожне твердження, педагоги виходили з оцінки своєї згоди або незгоди з

ним, яка проводилася за такими варіантами відповідей (які фіксувалися на листку відповідей): так, швидше так, ніж ні (часто); швидше ні, ніж так (рідко); ні (ніколи). Оцінку отриманих даних здійснювали відповідно до ключа. За кожну відповідь давали 1, 2, 3 або 4 бали. Отримані дані сумували, підраховуючи загальний бал вираження емпатії.

Аналіз одержаних результатів за методикою модифікованого опитувальника А. Меграбяна та Н. Епштейна дає підставу виокремити загальні тенденції індивідуальних особливостей розвитку емпатії у вихователів. Виявлені дані слугували основою для виокремлення трьох рівнів її вираження відповідно до кількості набраних балів: від 0 до 33 – низький рівень, від 34 до 67 – середній, від 68 і більше – високий. Найістотнішим критерієм визначення рівня розвитку емпатії було вміння вихователя проявляти емпатійність як якість особистості в реальному педагогічному процесі у взаємодії з дітьми.

Високий рівень емпатії характеризується досить повним вираженням здатності співчувати іншій людині. Вихователі з високим рівнем емпатії проявляють у спілкуванні такі аспекти взаємин із дітьми, як позитивне ставлення, повага, щирість, безпосередність та конгруентність.

Для середнього рівня емпатійного розуміння вихователя характерна здатність розпізнавати настрій, почуття, адекватно реагувати на емоційне самопочуття дитини. Такі педагоги відчують деякі труднощі адаптації до емоційного світу вихованців, вони не повністю розуміють і поділяють переживання дитини, оскільки не завжди виявляють позитивну установку на її сприйняття.

Низький рівень простежено в невмінні педагогів установлювати емпатійні відносини з дітьми, проявляти зацікавленість і розпізнавати їхні думки й почуття.

Щоб мати уявлення про рівень розвитку емпатії, слід розглянути дані про розподіл підсумкових показників.

Серед педагогів переважає середній рівень вираження емпатії, який не завжди сприяє виникненню ефекту «своєрідного емоційного обміну» між вихователем та вихованцем. Водночас одержані під час дослідження результати виявили частину осіб із низькими показниками, у яких емпатійні тенденції не розвинені. Такі педагоги відчують труднощі в налагодженні емпатійних стосунків із дітьми.

Показники рівнів розвитку емпатії розподіляються неоднаково. Серед досліджуваних виділяється підгрупа педагогів (28 %), що демонструє достатньо високий рівень емпатійного реагування: вони спроможні розу-

міти емоційні переживання дітей, урахувати тонкі нюанси психіки дитини, уміють бачити світ її очима. Слід відзначити, що наведені дані не випадкові. Підтвердженням слугують результати нашого наступного дослідження показників емоційності, які також сприяють виокремленню частки осіб (25 %), котрі характеризуються яскравою спрямованістю на відчуття внутрішнього світу дитини (методика М. І. Сологуба «Психологічна проникливість»).

Поряд із цим 55 % досліджуваних педагогів характеризуються середнім рівнем емпатійного реагування. А це означає, що вони не повністю розуміють та поділяють переживання дитини, оскільки не завжди виявляють позитивну установку на її сприймання та розуміння.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, показники високого та середнього рівнів відображають різницю в їх розподілі. Такою ж відмінністю характеризуються педагоги з низькими показниками рівня розвитку емпатії, розподіл яких має зовсім іншу форму.

Так, 17 % досліджуваних вихователів узагалі не розуміють емоційних проявів дітей. Одночасно такі дані свідчать про те, що цій групі осіб потрібно надати психологічну допомогу у формуванні педагогічної здатності до розуміння особистості дитини.

Отже, педагогічна діяльність у досліджуваних вихователів має неоднакову ефективність з огляду на різний рівень їх емпатійного реагування. На нашу думку, недостатній розвиток рівня емпатії у вихователів спричинений прогалиною психолого-педагогічних знань та перцептивних умінь.

Порівняльний аналіз індивідуально-психологічних характеристик отриманих показників, що відображають особливості розвитку параметрів емпатії вихователів, дає підстави стверджувати: по-перше, педагогічна діяльність вихователя має різну ефективність з огляду на індивідуальні відмінності, які виявляються в розподілі педагогів на три групи за рівнями розвитку досліджуваних компонентів: високий, середній і низький. По-друге, удалося виявити проблемну групу осіб із меншим, але все ж таки значним відсотком вихователів (17 %), які потребують психокорекційної допомоги.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективними вважаємо теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівня сформованості емпатії як важливого складника професійної діяльності вихователів.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 203 с.
Beh I. D. Personality-oriented education : science textbook / I. D. Beh. – K. : IZMN, 1998. – 203 p.
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
Kostyuk G. S. The educational process and mental development of the individual / G. S. Kostyuk. – K. : Raryans'ka shkola, 1989. – 608 p.
3. Миллер Дж. А. Психолінгвісти. Теорія речевої діяльності / Дж. А. Миллер. – М., 1968. – С. 245–246.
Miller J. A. Psycholinguistics. Theory of speech activities / J. A. Myller. – M., 1968. – P. 245–246.
4. Психологія : словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494, [1] с.
Psychology : dictionary / [pod ob. ed. A. V. Petrovskoho, M. G. Yaroshevsky]. – 2nd ed., corr. and add. – M. : Politizdat, 1990. – 494, [1] p.
5. Савчин М. В. Психологічна характеристика відповідальності вчителя у педагогічній взаємодії. Психолого-педагогічні проблеми гуманізації / М. В. Савчин. – К., 1993. – С. 91–92.
Savchyn M. V. Psychological characteristics of teacher accountability in pedagogical interaction. Psychological and pedagogical problems of humanization / M. V. Savchyn. – K., 1993. – P. 91–92.
6. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю : избр. пр. – Т. 2. / В. А. Сухомлинский. – Киев : [б. и.], 1979. – С. 454–462.
Suhomlynsky V. A. One hundred advice for teacher : izbr. proizv. Vol. 2. / V. A. Sukhomlynsky. – Kiyev, 1979. – P. 454–462.

УДК 159.9.072.432

Т. Ю. Завада

Received February 12, 2015

Revised March, 7, 2015

Accepted April, 13, 2015

**МОДИФІКАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ
Н. ГАРАНЯН, А. ХОЛМОГОРОВОЇ**

У статті описано процедуру адаптації та модифікації україномовного варіанта опитувальника перфекціонізму Н. Гаранян, А. Холмогорової. Методика, що її

© Завада Т. Ю., 2015